

Ivan Smiljanič

# STEČAJI LESNIH TRGOVCEV NA SLOVENSKEM MED SVETOVNIMA VOJNAMA

## UVOD

Stečaj (pred drugo svetovno vojno pogosteje imenovan konkurz) je zakonsko urejen postopek, namenjen prezadolženemu posamezniku ali podjetju.\* Med njim se opravi izvršba nad dolžnikovim premoženjem z namenom poplačila njegovih upnikov, obenem pa ga izloči iz gospodarskega življenja, ker podjetje ukine. Stečajni postopek ima dva osnovna cilja: ker je pravno reguliran, onemogoča kaotično razlastitev zadolženca s strani upnikov in s tem poskrbi za bolj uravnoteženo in pravično porazdelitev izgub, obenem pa iz gospodarskega življenja izloča tiste subjekte, ki so postali insolventni in ne zmorejo več poslovati, četudi jih lahko v nekaterih primerih ustrezno reorganizira.<sup>1143</sup> Postopek poteka pred pristojnim sodiščem in ga vodi stečajni sodnik (znan tudi kot stečajni komisar), medtem ko stečajni upravitelj, ki je najpogosteje odvetnik ali notar,

---

\* Raziskava je bila opravljena v okviru raziskovalnega programa št. P6-0280 *Ekonomska, socialna in okoljska zgodovina*, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

1143 Ogrizek, *Stečaji*, 5–6.

skrbi za predmete v stečajni masi, sklicuje upnike in razdeljuje denar, ko so bili predmeti v stečajni masi prodani. Postopek se običajno zaključi, ko je prodana vsa masa in je razdeljen ves denar, tako da upniki prejmejo enake procentualne deleže svojih terjatev, imenovane kvota. Seveda se lahko stečaj konča tudi na druge načine, vključno s kazenskim pregonom, če je prišlo do goljufivega stečaja ali drugih mahinacij s strani prezadolženca oziroma če je ta tako zelo prezadolžen, da denarja ni dovolj niti za stroške sodnega postopka.

Za časa Avstro-Ogrske, točneje med letoma 1868, ko je bil sprejet prvi moderni stečajni zakon v državi, in 1918 je za področje Kranjske dokumentiranih skoraj 680 stečajev, na Spodnjem Štajerskem pa približno 650. Lesna trgovina in lesni predelovalni obrati se med njimi pojavljajo sorazmerno redko. Če za primer vzamemo Kranjsko, je mogoče med stečajnimi subjekti naštetih osem mizarstev, osem papirnic in štiri proizvodnje papirja oziroma kartona, skupaj torej le 20 obratov, kar predstavlja slabe tri odstotke vseh stečajev v deželi. Stečajev kranjskih podjetij, ki so bila neposredno povezana z lesom, je bilo še manj in predstavljajo tako rekoč zanemarljiv delež vseh stečajev. Zabeleženi so po ena predelovalnica lesa, sodarstvo, lesna žaga in prodaja lesa (pa tudi ena soproga lesnega trgovca, Terezija Aristoteles, ki si je brez močeve vednosti izposojala denar po ljubljanskih mešetarkah ob lažnih zagotovilih, da bo denar vložen v lukrativno lesno trgovino, ko pa je zabredla v dolgove, je skušala primanjkljaj zapolniti z raznimi goljufijami, vendar je bila leta 1874 aretirana in skupaj s še eno mešetarko postavljena pred sodišče, kjer je bila obsojena na dvoletno zaporno kazen; proces je postal senzacija, o kateri so poročali vsi deželni časopisi).<sup>1144</sup> To stanje se je spremenilo po prvi svetovni vojni.

## SPLOŠNE ZNAČILNOSTI STEČAJEV SLOVENSKE LESNE TRGOVINE MED OBEMA VOJNAMA

Po prvi svetovni vojni so kljub razpadu Avstro-Ogrske in nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev na ozemljih nove države v veljavi ostali stečajni zakoni, ki so veljali že pred letom 1918. Na Slovenskem (in v Dalmaciji) je tako v veljavi ostala avstrijska stečajna zakonodaja, v preostalih delih države so veljale še štiri različne stečajne ureditve, Črna gora pa stečajev sploh ni poznala. Stečajnopravni partikularizem je obstajal vse do preimenovanja države v Kraljevino Jugoslavijo. Dne 22. novembra 1929 je bil sprejet nov enoten jugoslovanski stečajni zakon, ki je začel veljati s 1. majem 1930 in je ostal opolnomočen vse do druge svetovne vojne. Ker so se avtorji zakonskega osnutka v dobršni meri naslanjali na avstrijsko zakonodajo, se pri slovenskih stečajih ni spremenilo veliko.

<sup>1144</sup> Studen, Ženski polom, 271–72.

V slovenskem delu Kraljevine SHS oziroma Jugoslavije je v obdobju med obema vojnama potekalo približno 1000 stečajev. Od tega je bilo po podatkih, objavljenih v razglasih uvedbe stečaja, 50 lesnih podjetij (vključno z žagami), 16 mizarstev in tri proizvodnje pohištva, kar skupaj predstavlja 7 % vseh slovenskih stečajev. V Arhivu Republike Slovenije in Pokrajinskem arhivu Maribor, ki hrani ta daleč najobsežnejše (čeprav še vedno le parcialno ohranjene) fonde stečajnih sodnih spisov za slovenski prostor, je bilo dokumentiranih 25 spisov za stečaje lesnih trgovcev in še dodatnih osem za preostale sorodne poklice, zlasti mizarje in trgovce s papirjem. Na njihovi podlagi bodo v nadaljevanju predstavljene nekatere značilnosti stečajnih postopkov v lesni trgovini.

Večina lesnih podjetij je bila – kar je bila splošna značilnost takratnega slovenskega gospodarstva – majhnih, v njih je običajno delal samo lastnik in včasih še njegovi družinski člani. Posamezne družbe so bile večje in organizirane na drugačen način, bodisi kot delniška družba ali družba z omejeno odgovornostjo oziroma zavezo, obstajala pa je tudi zadruga ljubljanskih mizarjev. Eden od stečajnih prezadolžencev, Ivan Šega, je bil pred svojim polomom tudi vodja leta 1921 ustanovljene Prve jugoslovanske posredovalnice za les, svojevrstnega informacijskega urada za lesno trgovino in industrijo, ki je olajšal stike med lesnimi producenti in kupci oziroma trgovci ter jim nudil podatke o količini, lokaciji, kakovosti in cenah razpoložljivega lesa.<sup>1145</sup> Tudi prezadolženec France Bodlaj, ki se je z lesno trgovino ukvarjal od leta 1906 in je bil med prvo svetovno vojno vojaški dobavitelj lesa, je bil član društva lesnih trgovcev Kokra v Kranju, ki je prodajalo les svojim članov in prejemale dvoodstotno provizijo od kupčij, vendar se je izkazalo, da je poslovalo neuspešno, ker so naročila pogosto oddali insolventni trgovci.<sup>1146</sup> – Zakon je omogočal, da v stečaj pride tudi prezadolžena zapuščina že pokojnega podjetnika; med lesnimi trgovci se je to zgodilo v dveh primerih.

Prostorska razširjenost sedežev podjetij pokaže, da so bila precej enakomerno razporejena tako po urbanih središčih kot tudi po podeželskih, gozdnatih predelih. Kot potrjujejo sodni spisi, je skupna značilnost večine naštetih podjetij ta, da so delovala v neposredni bližini železnice in železniških postaj, včasih tudi z lastnimi tiri, kar je bilo seveda nujno za transport lesa bodisi iz gozdov na obdelavo oziroma žago ali za dobavo kupcem.

1145 *Trgovski list*, 28. 7. 1921, 2, Prva jugoslovanska posredovalnica za les v Mariboru.

1146 SI AS 307, S 27/25–98.

Tabela 6: Bankrotirane slovenske lesne trgovine, lesne industrije in žage v obdobju med obema vojnama. S temnejšimi polji so označeni postopki, za katere so ohranjeni sodni spisi.

| Podjetje/podjetnik                                                                 | Kraj                                    | Datum uvedbe stečaja | Način zaključka stečaja |
|------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|----------------------|-------------------------|
| Josip Erbežnik                                                                     | Maribor                                 | 1. 3. 1923           | Razdelitev mase         |
| Matevž in Jernej Turnšek<br>(Brata Turnšek)                                        | Celje                                   | 5. 9. 1923           | Sklenitev poravnave     |
| Drago Sčekič                                                                       | Maribor                                 | 11. 9. 1923          | Razdelitev mase         |
| Alojz Košak (Jug, lesna<br>trgovska družba z o. z.)                                | Maribor                                 | 28. 1. 1924          | Razdelitev mase         |
| Ivan Šega (Prva jugoslovanska<br>posredovalnica za les)                            | Maribor                                 | 14. 3. 1924          | Premalo premoženja      |
| Kosta Novaković                                                                    | Ljubljana                               | 6. 6. 1924           | Premalo premoženja      |
| Franc Caleari in brat                                                              | Trata pri<br>Škofji Loki                | 13. 1. 1925          | Razdelitev mase         |
| Nande Ferjan in drug                                                               | Jesenice                                | 10. 2. 1925          | Razdelitev mase         |
| Vinko Augustin                                                                     | Celje                                   | 25. 3. 1925          | Razdelitev mase         |
| Josip Plankar                                                                      | Ljubljana                               | 26. 6. 1925          | Premalo premoženja      |
| Lesna eksportna in<br>industrijska d. d.                                           | Maribor                                 | 23. 7. 1925          | Sklenitev poravnave     |
| Vinko Stoklas                                                                      | Sveti Andraž<br>v Slovenskih<br>goricah | 8. 8. 1925           | Razdelitev mase         |
| France Bodlaj                                                                      | Kregarjevo                              | 25. 8. 1925          | Sklenitev poravnave     |
| Franc in Frančiška Fidler                                                          | Slovenska<br>Bistrica                   | 29. 12. 1925         | Razdelitev mase         |
| Franc in Antonija Čuček<br>(Fr. Čuček & Co., industrija<br>lesne volne in zabojev) | Strnišče pri Ptuj                       | 1. 6. 1926           | Sklenitev poravnave     |
| France Knez                                                                        | Skrovnik                                | 24. 6. 1926          | Sklenitev poravnave     |
| Ivan in Ivana Jerman                                                               | Radomlje                                | 3. 9. 1926           | Razdelitev mase         |
| Alojzij Grohar                                                                     | Šentgotard                              | 12. 12. 1926         | Razdelitev mase         |
| Jerica Rozina<br>(Jerica Rozina, trgovina<br>z lesom in vodna žaga)                | Pudob                                   | 27. 4. 1927          | Razdelitev mase         |
| Viktor Cipot                                                                       | Murska Sobota                           | 19. 5. 1927          | Premalo premoženja      |
| Janez Podbregar (zapuščina)                                                        | Stegne pri<br>Moravčah                  | 28. 7. 1927          | Razdelitev mase         |
| Fric Čuk                                                                           | Vojnik                                  | 22. 12. 1927         | Premalo premoženja      |
| Anton Kajfež                                                                       | Kočevje                                 | 24. 2. 1928          | Prekinjen postopek      |
| Anton Kajfež                                                                       | Kočevje                                 | 5. 5. 1928           | Razdelitev mase         |

| <b>Podjetje/podjetnik</b>                                                                    | <b>Kraj</b>                         | <b>Datum uvedbe stečaja</b> | <b>Način zaključka stečaja</b> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------|-----------------------------|--------------------------------|
| Josip Kuhn                                                                                   | Razvanje                            | 27. 4. 1929                 | Premalo premoženja             |
| Joško Flerin                                                                                 | Domžale                             | 27. 6. 1929                 | Premalo premoženja             |
| France in Anica Leben (F. & A. Leben, valjčni mlin in žaga)                                  | Škofja Loka                         | 28. 11. 1929                | Sklenitev poravnave            |
| Ludovik Medved                                                                               | Jagnjenica                          | 15. 3. 1930                 | Po sklepu upnikov              |
| France in Anica Leben (F. & A. Leben, valjčni mlin in žaga)                                  | Škofja Loka                         | 10. 4. 1930                 | Premalo premoženja             |
| Anton Jarc                                                                                   | Male Dole                           | 1. 5. 1930                  | Premalo premoženja             |
| Albert Krivic                                                                                | Mirna Peč                           | 16. 7. 1930                 | Razdelitev mase                |
| Lesna industrija in parna žaga, d. z. z o. z.                                                | Žiri                                | 11. 9. 1930                 | Razdelitev mase                |
| Anton Kopač                                                                                  | Stara vas (Žiri)                    | 12. 9. 1930                 | Razdelitev mase                |
| Jožef Mrakič                                                                                 | Polje pri Bohinjski Bistrici        | 29. 12. 1930                | Neznano                        |
| Alojzij Žmitek (Žmitek Alojzij, trgovina z lesom in žaga)                                    | Stara Fužina, Srednja vas v Bohinju | 11. 3. 1931                 | Razdelitev mase                |
| Leopold Pristavec                                                                            | Preserje                            | 11. 12. 1931                | Premalo premoženja             |
| Maks Šuman                                                                                   | Radehova                            | 3. 3. 1932                  | Premalo premoženja             |
| Marija Antičević                                                                             | Logatec, Ljubljana                  | 24. 3. 1932                 | Razdelitev mase                |
| Tomaž Hölbl                                                                                  | Sv. Primož nad Muto                 | 19. 4. 1932                 | Po sklepu upnikov              |
| Anton Zupanc                                                                                 | Stara Fužina                        | 24. 9. 1932                 | Samo en upnik                  |
| Anton in Antonija Perkaus                                                                    | Ljubljana                           | 14. 4. 1934                 | Premalo premoženja             |
| Korotan, lesna industrija, d. d.                                                             | Prevalje                            | 22. 5. 1934                 | Sklenitev poravnave            |
| Franc Krašovec                                                                               | Vrhnika                             | 15. 6. 1935                 | Premalo premoženja             |
| Ivan Zabret in sinova, d. z o. z.                                                            | Bobovek                             | 4. 5. 1936                  | Sklenitev poravnave            |
| Lovro Rozman                                                                                 | Spodnja Lipnica                     | 17. 4. 1937                 | Samo en upnik                  |
| Franc Krašovec                                                                               | Vrhnika                             | 31. 5. 1937                 | Premalo premoženja             |
| Jakob Pogačnik (Pogačnik Jakob, mizarstvo, trgovina s pohištvo, tapetniškim blagom in lesom) | Trata pri Škofji Loki, Podstenice   | 17. 9. 1937                 | Po sklepu upnikov              |
| Viktor Gornik                                                                                | Zbelovo                             | 14. 6. 1939                 | Premalo premoženja             |
| Edvard Mesesnel (Edv. Mesesnel, mlinarski in žagarski obrt)                                  | Vič (Ljubljana)                     | 21. 5. 1940                 | Sklenitev poravnave            |
| Anton in Antonija Mautner (zapuščina)                                                        | Oplotnica                           | 31. 12. 1940                | Neznano                        |

## VZROKI ZA STEČAJ

Za uvedbo stečaja so po zakonskih določbah zaprosili prezadolženci, takoj ko so ugotovili svojo nelikvidnost, ali pa so ga terjali upniki, katerih terjatve so kljub pozivom ostale neizplačane. Prezadolženec, upnik ali skrbnik zapuščine je sodišču predložil dokument, v katerem je zaprosil za uvedbo, ki ga je podprl z dokazi insolventnosti. Iz teh pojasnil je mogoče rekonstruirati najpogostejše vzroke za polom – vsaj kot so jih razumeli in predstavili avtorji pobude. V nekaterih spisih, kjer je svoje mnenje o vzrokih poloma izrazil tudi stečajni upravitelj po natančni preučitvi gradiva, se je namreč pogosto izkazalo, da predstavitev vzrokov za polom, kot jih je naslikal prezadolženec, ne ustreza upraviteljevi oceni. Razumljivo je, da je sleherni prezadolženec skušal karseda prikriti svoj delež krivde za polom. Taka dvoumnost se je pojavila ob stečaju Franceta Bodlaja:

»Prezadolženec je bil gotovo težko prizadet po gospodarski krizi, ki je nastopila koncem 1923, posebno občutno pa pri lesni trgovini. Če je to edini vzrok njegovega poloma in ni morebiti v prvi vrsti kriv prezadolženec sam, bo izkazalo nadalje postopanje, v pretežni meri seveda kazensko postopanje.«<sup>1147</sup>

Najpogostejši povod za uvedbo stečaja je bila neuspešna prisilna poravnava. Šlo je za pravni postopek, soroden stečaju, pri katerem se je prezadolženec z upniki pogodil o delnem poplačilu njihovih terjatev, s čimer mu je bilo omogočeno nadaljnje obratovanje podjetja. Ker je bila poravnava precej hiter in ugoden postopek, je bila tako med prezadolženci kot tudi med upniki precej bolj priljubljena kot stečaj. Kljub temu pa je moral prezadolženec, da bi lahko sklenil poravnavo, upnikom ponuditi najmanj zakonsko določen delež njihovih terjatev, ki se je v povprečju gibal do 50 %. To je bila za številne prezadolžence nedosegljiva vsota in v tem primeru jim je preostala samo še stečaj. Če upniki med poravnavo niso bili zadovoljni s ponudbo, so jo lahko zavrnili, kar je prav tako vodilo v stečaj.

Številni prezadolženci so se ob propadu pogajanj za poravnavo branili, češ da so za uvedbo stečaja krivi zgolj upniki, ki niso dobro poznali njihovega dejanskega finančnega stanja ali ker so nanje močno pritiskali z zahtevami po poplačilu. V primeru Franca Calearija, ki je svoje lesno podjetje v Trati pri Škofji Loki registriral leta 1909 skupaj z bratom Humbertom in nato tik pred prvo svetovno vojno odprl še žago,<sup>1148</sup> se je obratovanje podjetja in žage ustavilo z vstopom v poravnavo. Tako upniki kot tudi lastnika so želeli, da se delo kljub poravnavi nadaljuje, saj so se stoječi stroji kvarili. S skromnim preostankom denarja je podjetje za silo proizvodnjo res zagnalo, da bi omogočilo dovoz svojega in drugega lesa z Jelovice na žago. »Kmalu pa se je izkazalo, da znašajo režijski stroški več nego zaslužek. V sak

1147 SI AS 307, S 27/25–67.

1148 Tušek, Poskus orisa, 125.

je hotel v teh težkočah od prezadolženke iztisniti še, kar se je dalo.«<sup>1149</sup> To je podjetje prignalo v prošnjo za uvedbo stečaja. Caleari je kot pomemben faktor za neuspeh poravnave izpostavil tudi upnike, ki naj ne bi bili dobro informirani o dejanskem finančnem stanju podjetja.<sup>1150</sup> Tudi v primeru lesnega trgovca Lovra Rozmana je bil banalni nesporazum predstavljen kot glavni razlog za stečaj. Rozman je trdil, da od poravnalnega upravitelja ni dobil informacije o roku za založitev denarja za poravnavo. Ker je rok zamudil, je končal v stečaju.<sup>1151</sup>

Drugi najpogostejši razlog za stečaj so bile gospodarske krize. Najprej je na lesno industrijo in trgovino vplivala deflacijska kriza sredi 20. let. Takrat se je zaradi spremenjene jugoslovanske finančne politike končala inflacijska doba, med katero so se razbohotila številna majhna, toda slabo zasnovana ali finančno nepokrita podjetja, tudi v lesni trgovini; neizkušenost je bila npr. usodna za Alojzija Groharja, ki ga je razen kriznih razmer ugonobilo tudi to, da je postal »žrtev pretkanih trgovcev«,<sup>1152</sup> zakonca Fidler pa sta propadla zlasti zaradi nvestnega odplačevanja svojih odjemalcev.<sup>1153</sup> Leta 1925 je v stečaj šlo osem slovenskih lesnih podjetij, kar je še več od rekorda iz obdobja krize v 30. letih. O stanju poroča sodni spis v stečaju Franceta Bodlaja, ki je zaradi padca cen lesa med krizo utrpel hude izgube:

»Pri lesni trgovini [...] je zadela gospodarska kriza današnjega prezadolženca gotovo še občutnejše kot današnje lesne trgovce, ki so vodili točno knjigovodstvo in so se vsaj zavedali svojega položaja [...]. V povojnih letih so rastle lesni trgovci kot gobe po dežju in ravno tako hitro so pričeli izginevati od konca 1923. O tem govori zadosti statistika trgovske in obrtne zbornice v Ljubljani glede prijav in odjav v lesni stroki. Porast dinarja na eni strani in padec lire na drugi strani sta še povečala gospodarsko krizo zlasti pri onih lesnih trgovcih, ki so kupčevali z Italijo. [...] Vojna in prva povojna doba sta dvignili prezadolženca, prva gospodarska kriza pa ga je izločila.«<sup>1154</sup>

Še leta 1929 se je lesni trgovec Joško Flerin pritoževal:

»Kot začetnik sem utrpel razne zgube pri trgovcih, katerim sem odprodajal les, ker nisem dovolj poznal njihovega premoženjskega stanja. Lesna kupčija je pa v zadnjih letih sploh malo donášala in so še močne lesne tvrdke komaj prenesle krizo. Kmetom sem moral plačevati les takoj ob prevzemu, med tem ko sem dobival denar od trgovcev šele čez več mesecev.«<sup>1155</sup>

1149 SI AS 307, S 1/25–210.

1150 SI AS 307, S 1/25–1.

1151 SI AS 307, St 4/37–20. Do sorodnega zapleta je prišlo ob stečaju zakoncev Fidler, saj se je izkazalo, da soproga Frančiška nima svojih dolžnikov in da si je s prošnjo za uvedbo stečaja zgolj nakopala kopico nepotrebnih problemov. – SI PAM 645/7, S 29/25–7.

1152 SI AS 307, S 35/26–1.

1153 SI PAM 645/7, S 29/25–1.

1154 SI AS 307, S 27/25–98.

1155 SI AS 307, S 9/29–1.

Močan vpliv na polome je imela tudi velika gospodarska kriza v 30. letih 20. stoletja (v krizna leta je padlo 16 obravnavanih stečajev). Skrčenje trgovine, padanje cen lesa, visoke obresti posojil in podobni vzroki so zmanjšali obseg dela številnih podjetnikov in mnoge privedli na rob preživetja. Prav slovenska lesna industrija in z lesom povezane panoge so bile med tistimi, ki so bile med krizo prizadete med prvimi in najhuje. Prvi so bili prizadeti neizkušeni trgovci, med njimi koroški kmet Tomaž Hölbl, ki se je lesne trgovine lotil šele po seriji drugih neuspešnih gospodarskih podvigov, a »tudi ta trgovina ni šla, tako da sem prišel v velike težkoče«. <sup>1156</sup> Značilen potek propada ilustrira opis iz sodnih spisov Leopolda Pristavca:

»Kriza v lesni industriji, ki je zadela vse naše lesne trgovce in industrijce, je pri prezadolženecu povzročila polom. Prezadolženec je izsekal lastne gozdove, ustanovil družbo z o. z. Pristavec & Golja [...]. Ta družba je v letih 1930 in 1931 zgradila parno žago, ki je začela obratovati šele meseca novembra 1931. V tistem času torej, ko je lesna industrija že vidno propadala, ko so najmočnejše lesne tvrdke reducirale svoj obrat, zlasti ustavile vsake investicije, je prezadolženec vse svoje moči in vsa svoja sredstva vložil v investicijo za parno žago. Odkar parna žaga obratuje, je prezadolženec nelikviden. Ker v letu 1931 in letos [1932] lesna trgovina tudi ne more dobiti razmaha, ker prezadolženec lastnega lesa več nima in ker so v drugi polovici 1931 že pritiskali upniki, se prezadolženec tudi z obratovanjem parne žage ni mogel več dvigniti in je bila otvoritev konkurza samo formalna potrditev že kakega 1/2 leta poprej obstoječega dejanskega stanja prezadolženčevih imovinskih razmer.« <sup>1157</sup>

Predstavniki lesne industrije so se med krizo pritoževali, da je promet upadel za dve tretjini. <sup>1158</sup> Statistične raziskave denimo kažejo, da je do leta 1930 število slovenskih žag vsako leto naraslo za nekaj deset, trend pa se je obrnil leta 1931, ko je na Slovenskem delovalo pet žag manj kot leto poprej. Do vključno leta 1935 je bilo zaprtih 125 žag; šele z letom 1936 se je pojavil skromen porast. <sup>1159</sup> Po ocenah je med letoma 1930 in 1936 število lesnih trgovin na Slovenskem upadlo za več kot 700. <sup>1160</sup> Številni delavci so bili odpuščeni. V časopisju so se vse pogostejše pojavljala poročila o likvidacijah in polomih, kot je stečaj parne žage podjetnika Alberta Krivica v Mirni Peči:

»Naša parna žaga [...] je kar čez noč ustavila svoje obratovanje; podjetniki so namreč napovedali konkurz, vzrok: kriza v lesni trgovini. Pomilovanja vredni so družabniki, ki so lepe vsote prinesli s seboj, drago plačali stroje in dobro plačevali les, sedaj so pa odšli praznih rok. [...] Občutno so prizadeti tudi naši domači delavci. Bilo je okrog 30 oseb zaposlenih pri tem podjetju, sedaj so brez kruha.« <sup>1161</sup>

1156 SI PAM 645/7, S 9/32–1.

1157 SI ARS 307, S 31/31–55.

1158 SI PAM 645/7, St 8/34–1.

1159 Potočnik, Statistični dodatek, 553.

1160 Prav tam, 551.

1161 *Slovenec*, 27. 7. 1930, 9, Naša parna žaga.

Na množične propade so vplivali tudi polomi velikih odjemalcev lesa, denimo Ilirske rudarske družbe, katere likvidacija in stečaj sredi 30. let sta predstavljala pravo socialno bombo za Mežiško dolino, položaj krajevnih »obrtnikov, malih posestnikov in lesnih industrijcev« pa »je postal obupen«. <sup>1162</sup> Mariborski odvetnik dr. Fritz Juritsch, ki se je postransko ukvarjal tudi z lesno trgovino in je na začetku krize izgubil ogromne vsote zaradi strmoglavljenja cene lesa, je v obupu celo storil samomor. <sup>1163</sup> Kriza slovenske lesne industrije je našla tudi pot v slovensko književnost: Radivoj Rehar je leta 1935 objavil povest *Sida Silanova*, v kateri nastopa premožni štajerski posestnik in lesni trgovec, ki zaradi poloma nekega italijanskega lesnega podjetja ob izbruhu gospodarske krize propade tudi sam.

Kriza je zbudila tudi vprašanja o tem, koga je pravzaprav treba formalno obravnavati kot lesnega trgovca. Leta 1932 je Jugoslavija sprejela *Zakon o zaščiti kmetov*, ki je zaradi vsesplošno prisotne kmečke prezadolženosti, ki se je v kriznih letih samo še poglobila, zamrznila tako kmečke dolgove kot tudi njihove prihranke ter premoženje. Nov položaj je povzročil nemalo preglavic v stečajnih postopkih, saj več mesecev ni bilo jasno, ali zakon sploh velja v primeru uvedbe oziroma trajanja stečaja, kjer je prezadolženec kmet. Uvedba zakona je prinesla tudi nepričakovano posledico, da so številni stečajni prezadolženci naenkrat hoteli biti obravnavani kot kmetje, s čimer so si želeli olajšati položaj in zamakniti izvršbo nad svojim zamrznjenim premoženjem. Večina stečajnih upraviteljev in sodišč na to ni pristala. V stečaju lesnega trgovca Leopolda Pristavca iz leta 1931, ki se je prav tako začel samoidentificirati kot kmet, je upravitelj dr. Miha Krek moral dokazovati, da je glavni vir Pristavčevega zaslužka lesna trgovina in da ni upravičen do nikakršne zaščite: »Prezadolženec ni zašel v dolgove morda vsled krize v kmetijstvu, vsled padca kmetijskih pridelkov itd., marveč le predvsem vsled krize v lesni trgovini, ki edina je povzročila njegov gospodarski polom.« <sup>1164</sup> Tudi kmet in nesojeni lesni trgovec Hölbl je poudaril, da prihajajo njegovi dohodki izključno iz poljedelstva. Čeprav do nedavnega za *Zakon o zaščiti kmetov* ni vedel, se je pred sodiščem prelevil v pravnika in je nekaj členov zakona raztolmačil sodišču, nato pa predlagal, da se njegov stečaj takoj odpravi. <sup>1165</sup> Bil je zavržen.

Neugodne gospodarske razmere so bile lahko torej tudi priročen izgovor za zadolženost. Tak je primer lesnega trgovca Franceta Krašovca z Vrhnike, ki je kot razlog za svoj stečaj leta 1937 navedel nizke cene lesa, <sup>1166</sup> vendar sodni spisi kažejo, da je bil to že njegov drugi stečaj v dveh letih. Med prvim stečajem so

1162 *Jutro*, 14. 3. 1936, 3, Na pomoč Prevaljam in Mežiški dolini.

1163 *Jutro*, 17. 4. 1930, 5, Poskus samomora odvetnika dr. Juritscha.

1164 SI AS 307, S 31/31–68.

1165 SI PAM 645/7, S 9/32–48.

1166 SI AS 307, St 14/37–1.

mu skromne premičnine skoraj v celoti zarubili, nepremičnine pa so bile vredne malo oziroma zadolžene, in ker ni nihče založil denarja za postopek, je bil stečaj končan z veliko izgubo za upnike.<sup>1167</sup> Posledično so bili ob drugem stečaju vsi njegovi upniki prepričani, da Krašovec s stečaji zgolj zavlačuje izterjavo dolgov ter prisilno prodajo svojega premoženja, tako da nekateri terjatev sploh niso vložili. Pri mahinacijah je Krašovcu pomagal neki Milko Hojan, lokalni pisar, ki je sestavljal dokumente in se sistematično pritoževal na vsak sklep sodišča, kar je postopek podaljševalo v nedogled. Stečajni upravitelj, ki je vodil že Krašovčev prvi postopek, je ocenil: »V interesu vseh upnikov, ki imajo sploh še kaj izgleda, da pridejo do delnega kritja [terjatev], je takojšnja odprava konkurza.«<sup>1168</sup> Zaradi oviranja postopka in pomanjkanja sredstev je bil njegov primer predan javnemu tožilstvu, da se uvede kazenski pregon. Pregon bi si po upraviteljevi oceni zaslužil tudi »zakotni писаč« Hojan, ki je zavlačevanje omogočal.<sup>1169</sup>

Kot poseben primer goljufije, ki je markanten tudi kot eden največjih slovenskih stečajev v obravnavanem obdobju, velja omeniti kočevskega podjetnika in veleposestnika Antona Kajfeža. Pred prvo svetovno vojno je vodil eno izmed največjih podjetij v deželi, ki se je ukvarjalo z lesno trgovino. Po vojni se je podjetje dodatno razširilo, tudi izven Slovenije (na Hrvaškem je imel Kajfež v lasti obsežno posestvo z lesnopredelovalnim obratom), in začelo trgovati tudi z vinom. Kajfež je postal vpliven delničar pri več podjetjih in ustanovah, tudi kočevski Merkantilni banki, in njegovo premoženje so cenili na 10 milijonov dinarjev. Leta 1925 je vodenje poslov predal svojima sinovoma, Antonu ml. in Milanu. Že od leta 1922 se je podjetje za namene financiranja novih podjetniških podvigov vse bolj zadolževalo pri Merkantilni banki ter kmalu začelo poslovati z izgubo. Člani bančnega upravnega odbora so od Kajfežev zahtevali poplačilo dolgov, še zlasti, ko je leta 1927 banka zašla v plačilne težave. Glavni upniki banke so se z njo dogovorili, da bo šla banka v neuradno (t. i. tiho) likvidacijo, da poplača dolgove, obenem pa naj bi prodali tudi del premoženja Kajfeževega podjetja in ukinili tiste dejavnosti, ki niso bile dobičkonosne, tako da bi lahko podjetje poslovalo dalje in odplačalo dolgove. Konec leta 1927 pa so upniki presenečeno ugotovili, da primanjkljaj v resnici znaša več kot 23 milijonov dinarjev.<sup>1170</sup> Spomladi 1928 so upniki, ki niso bili več pripravljeni obdržati Kajfeževega podjetja pri življenju, na novomeškem sodišču zahtevali uvedbo stečaja, ki pa je bila zavrtnjena. Upniki so se pritožili pri Deželnem sodišču v Ljubljani,<sup>1171</sup> ki jim je ugodilo in odprlo stečajni postopek,

1167 SI AS 307, St 14/37–3.

1168 SI AS 307, St 14/37–6.

1169 SI AS 307, St 14/37–7.

1170 *Slovenec*, 15. 3. 1932, 3, Proces o Kajfeževi imovini. *Slovenec*, 16. 6. 1937, 7, Propad dveh kočevskih denarnih zavodov pred sodiščem.

1171 *Jutro*, 3. 3. 1928, 5, K otvoritvi konkurza nad tvrdko Anton Kajfež v Kočevju. *Slovenec*, 4. 3. 1928, 11, K otvoritvi konkurza A. Kajfež, Kočevje.

toda zdaj se je na sklep pritožil Kajfež. Najvišja sodna instances, Stol sedmorice v Zagrebu, mu je dala prav in stečaj je bil ukinjen. Upniki pa niso popustili in na vnovičen predlog pri novomeškem sodišču je bil stečaj maja 1928 še drugič in tokrat dokončno uveden.<sup>1172</sup> Stečaj je krepko vplival na kočevsko gospodarstvo, saj si je Kajfeževo podjetje veliko izposojalo tudi od Mestne hranilnice v Kočevju, dolgove je imelo pri krajevni tovarni sukna Textilana, gozdnem uradu Karla Turjaškega in še marsikje. »Sicer pa vlada zaradi tega konkurza po mestu in okolici, zlasti med kočevskim delavstvom, zelo velika potrtnost. Ako se bodo obrati ustavili, bo ostalo samo pri lesni industriji nad 120 ljudi brez dela.«<sup>1173</sup> Zaradi suma lažnega knjigovodstva je bil odprt kazenski postopek zoper Kajfeža (ki se je sojenju izognil zaradi bolezni) in njegova sinova.<sup>1174</sup> Prav tako so se morali s kazenskimi postopki, ki so trajali vse do leta 1932, spopadati nekateri predstavniki podjetja, ki naj bi s prodajo premoženja dodatno oškodovali upnike, četudi so v času prodaje vedeli, da potekajo naporji za uvedbo stečaja.<sup>1175</sup> Kajfežev škandalozni stečaj, ki je še mesece polnil stolpce slovenskih časopisov, se je zaključil jeseni 1936 z razkosanjem njegovega imperija in razdelitvijo stečajne mase.

Preostali razlogi za uvedbo stečaja so v ohranjenih spisih omenjeni redkeje. Občasno so prezadolženci zanj zaprosili zato, da bi preprečili rubež, ki jim je grozil. Ker je rubljenje premoženja škodilo tudi vsem preostalim upnikom, je sodišče te predloge običajno hitro sprejelo. Zastopana sta tudi nezmožnost izterjave dolgov od nekdanjega družbenika v podjetju<sup>1176</sup> in premajhen ustanovni kapital, ki je hromil delo podjetja. Slednje je npr. uničilo lesno podjetje zakoncev Mautner. Zakonca sta sklenila pogodbo z nekim zagrebškim lesnim podjetjem, vendar sta v lastno podjetje vložila zgolj 50.000 dinarjev, kar je bilo bistveno premalo za posel, ki je predvideval obračanje nekajkrat višjih zneskov. Mautnerja sta, kot se je izkazalo, les kupcem obračunavala takoj ob prevzemu, ker sta bila zaradi skromnih sredstev nenehno na robu poloma.<sup>1177</sup> Pogosto je na polom vplivala serija faktorjev, v primeru Edvarda Mesesnela npr. kriza, poplava, drago popravilo mline, starost in obnemoglost.<sup>1178</sup> V primerih, ko so za uvedbo stečaja zaprosili upniki prezadolženca ali dediči njegove zapuščine, o vzrokih insolventnosti seveda niso znali povedati nič določnega. Med spisi mizarjev se poleg že naštetih vzrokov večkrat omenjata tudi uničujoča vpliva »industrializirane konkurence«<sup>1179</sup> ter neobvladljivih obresti na posojila.<sup>1180</sup>

1172 *Slovenec*, 26. 10. 1929, 2, Odmevi Kajfeževega konkurza.

1173 *Jutro*, 7. 3. 1928, 5, K otvoritvi konkurza A. Kajfež, Kočevje.

1174 *Slovenec*, 15. 3. 1932, 3, Proces o Kajfeževi imovini.

1175 *Slovenec*, 26. 10. 1929, 2, Odmevi Kajfeževega konkurza.

1176 SI AS 307, S 22/25–1.

1177 SI AS 307, St 2/40–14.

1178 SI AS 307, St 4/40–1.

1179 SI AS 307, S 10/29–1.

1180 SI AS 307, St 2/40–22.

## ZNAČILNOSTI POTEKA STEČAJNIH POSTOPKOV

Stečaj se je uradno pričel z objavo v uradnem listu, upniki pa so pričeli pošiljati svoje zahteve za izplačilo dolgov. Postopek se je nadaljeval z zaplembo, popisom in cenitvijo prezadolženčevega premoženja. Pri lesnih trgovcih je problem predstavljala težka dostopnost lesa na različnih odročnih lokacijah, ki ga je bilo treba popisati. Upravitelji so se včasih upirali potovanju na te kraje, češ da je nesmiselno, denimo v stečaju Josipa Plankarja, ki je imel blizu Litije sedem hektarov veliko posest in je bila že »docela posekana, na nji se [je] nahaja[lo] samo mlado bukovje v debelosti močne moške roke«.<sup>1181</sup> Pri Ivanu Šegi sta postopek zapletala razpršenost lesnih zalog (Ruše, Vuzenica, Rimske Toplice, Čeče, Litija, Ljubljana) in odsotnost internega popisa, tako da ni bilo jasno niti, kateri les pripada Šegi in kateri njegovim strankam.<sup>1182</sup> Kot zamudna in draga naloga se je izkazalo tudi iskanje podjetij, ki so bila pripravljena les v gozdovih zbrati na kup, ga odvreči do gozdnih poti in pripeljati do železnice,<sup>1183</sup> prav tako pa tudi zadržanje lesa na železniških postajah, da ga ne bi zasebniki kratko malo odpeljali in skušali prodati.<sup>1184</sup> Lahko ni bilo niti cenilcem, ki za razliko od upraviteljev niso imeli izbire in so morali obiskovati odročne gozdove, zato so se pritoževali nad številnimi kilometri, ki so jih prehodili po gorskih strminah, večdnevno odsotnostjo od doma in nizko odmerjeno nagrado za težavno delo.<sup>1185</sup> Poleg vsega tega se je pojavljala tudi kraja lesa iz gozdov.<sup>1186</sup> Včasih pa ni bilo česa popisati. Bankrotirana zakonca Perkaus sta naznanila, »da nimata oziroma da ne posedujeta prav nobene imovine in nobenega blaga, ki bi spadalo v konkurzno maso«.<sup>1187</sup> Pri cenitvah premoženja, ki so potekala v kriznih letih, je bilo treba upoštevati padec cen, tako da so bile cenilne vrednosti precej nižje kot še nekaj let pred tem.<sup>1188</sup>

Popisano in ocenjeno stečajno maso je bilo treba prodati. Upravitelji so v soglasju z upniki običajno organizirali javne dražbe, ki so jih reklamirali v časopisju (v primeru Ivana Šege so, da bi prihranili denar, dražbo javno naznanjali pred cerkvijo).<sup>1189</sup> Predvsem v kriznem času je bila izvedba dražb draga, uspeh pa zelo negotov, obstajala je »velika nevarnost, da bi skozi prodajo upniki zelo trpeli«.<sup>1190</sup> Upravitelji in upniki so se tedaj raje posluževali prodaje celotne stečajne mase

1181 SI AS 307, S 22/25–14.

1182 SI PAM 645/7, S 4/24–4 in 5.

1183 SI AS 307, S 1/25–210.

1184 SI AS 307, S 9/29–15.

1185 SI AS 307, S 27/25–87.

1186 SI AS 307, S 9/29–34.

1187 SI AS 307, S 16/34–13.

1188 SI AS 307, S 1/25–150.

1189 SI PAM 645/7, S 4/24–49.

1190 SI PAM 645/7, S 9/32–38.

enemu samemu ponudniku (*en bloc*). Del premoženja so si pridržali t. i. izločitveni upniki, ki so bili pravno zaščiteni pri povračilu svojih dolgov, zlasti če so dobavili stroje za predelavo lesa. To se je zgodilo v primeru lesne industrije in žage v Žireh, ki je, mimogrede, delovala v prostorih nekdanje župnijske cerkve in mrtvašnice ter na nekdanjem pokopališču. Lastnika, gozdarski inženir in nekdanji gozdni komisar Ignacij Pelhan ter podjetnik Peter Tomšič, sta jo zagnala leta 1929, vendar sta imela nenehne težave zaradi premalo odjemalcev in padca cen lesa, z nastopom krize pa sta morala delo prekinjati v vse daljših intervalih, dokler nista postala insolventna. Parno lokomobilo (prenosni motor) je od njiju nazaj prevzel dobavitelj, zagrebško podjetje Istok, ki so mu v stečaju pripadale izločitvene pravice, saj je na podlagi predhodno sklenjenega dogovora ohranil lastninsko pravico nad strojem, dokler ne bi bil v celoti poplačan.<sup>1191</sup>

V stečajih lesnih trgovcev so pravne dileme pogosto povzročala vprašanja o lastništvu lesa, ki so ga upniki prinašali v obdelavo lesnim podjetjem ali ki ga je podjetje naročilo za sečnjo, saj so se na obeh straneh hoteli izogniti izgubam ali vsaj prejeti odškodnino. Včasih so morali upniki sprožiti ločen sodni postopek, če njihova terjatev ni bila priznana. Vzemimo za primer ponovno škofjeloškega trgovca Franca Calearija. Med postopkom se je izkazalo, da je podjetje odkupovalo les zlasti v gozdovih na Jelovici s pomočjo dveh posrednikov, ki sta s tamkajšnjimi kmeti in posestniki sklenila pogodbe o sekanju drevja. Ko je bil les posekan, spravljen na kupe in žigosan s pečatom Calearijevega podjetja, naj bi kmetje prejeli plačilo, vendar se je položaj v stečajnem postopku zapletel, ker na sedežu podjetja ni nihče točno vedel, koliko pogodb sta sklenila posrednika in ali sta ustrezno izplačala vse kmete.<sup>1192</sup> Obenem so se kmetje, takoj ko so izvedeli za stečaj, zatekli k svojemu odvetniku in so hoteli les prodati na lastno pest, da ne bi utrpeli izgube. Odvetnik je stečajnemu upravitelju prepovedal odvoz lesa, ta pa je moral pred sodiščem nato dokazovati, da les v celoti pripada stečajni masi.<sup>1193</sup> Pravno zapleteno je bilo tudi dokazovanje lastništva nad okoli 2000 m<sup>3</sup> lesa, ki ga je pri prevaljski lesni industriji Korotan dal razrezati posestnik Franc Lahovnik (tudi Korotanov glavni delničar), polovico pa je podjetju tudi prodal. Čeprav so mu bili upniki že pripravljeni odstopiti zahtevano lesno zalogo, so nove priče položaj prikazale v drugačni luči, ki je negirala Lahovnikova pojasnila, tako da se je bil posestnik prisiljen spustiti v tožbo za les.<sup>1194</sup> Včasih si je mahinacije privoščil kar prezadolženec sam. Alojz Košak, lastnik bankrotirane mariborske lesne družbe Jug, ni samo s prevaro dosegel izplačila menice v višini 192.000 kron, temveč je na lastno pest nekemu kupcu prodal motor za žaganje lesa, vreden 10.000 di-

1191 SI AS 307, S 16/30–1 in 29.

1192 SI AS 307, S 1/25–65.

1193 SI AS 307, S 1/25–214.

1194 SI PAM 645/7, St 8/34–89 in 103.

narjev, ki je sicer pripadal stečajni masi. Košak je na sodnem postopku sicer skušal prikazati, da je motor zgolj posodil, vendar mu porotniki niso verjeli in so ga obsodili na dve leti ječe,<sup>1195</sup> kupec pa je bil prisiljen stroj kljub upiranju vrniti.<sup>1196</sup>

Podobno se je v marsikaterem postopku zapletalo tudi vprašanje lastništva nad lesnim obratom. V primeru Jakoba Pogačnika je bilo nejasno, kje pravzaprav živi in deluje, pri Škofji Loki ali v Podstenicah na Dolenjskem, tako da je bilo vprašljivo že, katero sodišče je zanj pristojno. Nekdanji Pogačnikov družbenik Anton Breznikar je v jeznem pismu zatrdil, da je zaplet Pogačnik sprožil namenoma z namenom zavlačevanja, saj se z lažnimi obljubami, izmikanjem in prepisom premoženja stalno izogiba poplačilu dolgov, obenem pa živi razsipno in se naokoli še vedno prevaža v kabrioletu.<sup>1197</sup> Ko je moral Pogačnik razložiti situacijo, je povedal, da je v Virmašah imel neuspešno žago, v katero je vrgel na stotisoče dinarjev (že nakup obrata, za katerega je moral plačati 550.000 dinarjev, je moral skoraj v celoti pokriti s posojili, ker je imel samo 50.000 dinarjev gotovine), na koncu pa je v njej opravil le en sam posel za neko švicarsko lesno podjetje in še tu izgubil veliko denarja. Stroje je moral prodati in ob pričetku stečaja so bili prostori zapuščeni in zanemarjeni.<sup>1198</sup> V Podstenicah, kjer je prav tako delovala parna žaga, je po lastnih zagotovilih stanoval le občasno, medtem pa je bilo »torišče njegovega delovanja« v Stari Loki, saj »se mora hoditi domov v Staro loko celo preoblačit«. <sup>1199</sup> Na Dolenjsko je zahajal zato, ker je bil poslovodja omenjene žage, katere lastniki so bili njegovi znanci; prav tako je trdil, da luksuzni avtomobil pripada podjetju znancev in da mu podjetje plačuje zgolj »ves izdatek, za hrano, za stanovanje, za obleko in za potovanje«. Žago so postavili predvsem zato, ker so računali na ugodno ceno lesa (15 do 18 dinarjev na kubični meter), a so se ušteli in kmalu so morali plačevati od 60 do 100 dinarjev, tako da je tudi ta žaga kmalu propadla.<sup>1200</sup>

V letih pred drugo svetovno vojno se je kot nepričakovani interesent pri prodaji stečajnih mas pojavila jugoslovanska vojska, ki se je med pripravami na vojno zanimala za prevzem nepremičnin ob strateških cestah in železnicah, kar je odgovarjalo lokaciji večine lesnih obratov. Posestvo Jakoba Pogačnika pri škofjeloški železniški postaji je vojni erar Kraljevine Jugoslavije denimo kupil za zajetno vsoto 963.000 dinarjev.<sup>1201</sup> Vojaški organi pa niso bili vedno tako radodarni. V (drugem) stečaju Franca Krašovca se je v postopek vmešala vojaška tehnična komisija. Zaradi gradnje strateških cest, ki je tedaj v tajnosti potekala

1195 *Tabor*, 17. 12. 1924, 3, Čarodejec z menico.

1196 SI PAM 645/7, S 2/24–8.

1197 SI AS 307, St 21/37–2.

1198 SI AS 307, St 21/37–1, 8 in 25.

1199 SI AS 307, St 21/37–8.

1200 SI AS 307, St 21/37–25.

1201 SI AS 307, St 21/37–58.

na Vrhniki, je vojska hotela prevzeti Krašovčevo skladišče za les pri železniški postaji. Komisija je zagrozila, da bo poslopje razlastila, če ga stečajni upravitelj ne bo predal v njihovo last. Stavba ter zemljišče, kot je zapisal resignirani upravitelj, »za druge interesente (lesne trgovce)« nista imeli »dejansko nobene vrednosti več«. <sup>1202</sup>

Po prodaji premičnin in nepremičnin v stečajni masi je upravitelj razdelil pridobljena sredstva med upnike in postopek se je s tem zaključil. Med 49 obravnavanimi stečaji se jih je na ta način končalo 17 (dobrih 35 %). Le malo za njim s 15 primeri zaostaja ukinitvev postopka zaradi premalo sredstev, ki niso zadostovala niti za stroške postopka, kaj šele za poplačilo upnikov, zato so bili ti primeri opuščeni in najverjetneje predani naprej v kazensko obravnavo. Devet postopkov se je končalo s sklenitvijo prisilne poravnave, trije pa s sklepom vseh upnikov, kar je običajno pomenilo, da si je prezadolženec našel poroka, ki je bil pripravljen jamčiti za izplačilo vseh upniških terjatev. V dveh primerih je do zaključka prišlo, ker se je izkazalo, da obstaja samo en upnik, zakon pa v tem primeru ni dovoljeval uvedbe stečaja. En postopek (tj. prvi Kajfežev) je bil prekinjen, za dva pa je način zaključka neznan; stečaj Mautnerjeve zapuščine se je vlekkel še globoko v drugo svetovno vojno in, kot kaže, ni doživel formalnega zaključka.

## KULTURNI BOJ SKOZI STEČAJE

Stečajni so imeli številne posledice, ki so se raztezale onkraj pravnih in premoženjskih. V slovenskem kontekstu je mogoče spremljati percepcijo stečajev skozi nacionalistično oziroma politično optiko. Pogosto so v primerih stečajev podjetij, ki so imela zveze z enim od nacionalnih ali političnih taborov, njihovi nasprotniki napadali ter smešili neodgovornost ali nesposobnost tega tabora. Stečajni so bili torej tudi polje političnega obračunavanja, ki se je pričelo že pred prvo svetovno vojno. Eden takih primerov je stečaj Produktivne zadruge ljubljanskih mizarjev leta 1911. O njem je klerikalni *Slovenec* dramatično pisal, da je posledica sovražne nastrojenosti ljubljanskih liberalcev (z županom Ivanom Hribarjem na čelu) do revnih socialdemokratskih delavcev zadruge, češ da so pri njih naročali dela za razne ljubljanske šole, nato pa so jih slabo plačali ter jih pri tem še psovali. <sup>1203</sup> Liberalni tabor pa je nekaj mesecev prej z užitkom poročal o domnevni aferi, ko naj bi skoraj bankrotiral ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič. Ker naj bi uničil lesno trgovino v okolici Gornjega Grada in za povrh še

<sup>1202</sup> SI AS 307, St 14/37–16.

<sup>1203</sup> *Slovenec*, 25. 10. 1911, 3, Liberalna skrb za obrtnike.

dobršen del škofijskega gospodarstva, se je znašel v škripcih, zato so mu klerikalni poslanci hitro izposlovali državno posojilo z ugodno obrestno mero.<sup>1204</sup>

Izmed stečajev med obema vojnama velja omeniti poročilo *Jutra* o Kajfeževem stečaju. Čeprav se je večina krajanov bala posledic poloma, pa je časopis poročal, »da so za ta konkurz navdušeni samo pripadniki ene stranke, ki dajejo svojemu veselju obilo duška tudi po javnih lokalih«, pri čemer je očitno namigoval na Kočevanje.<sup>1205</sup> Predvsem v delavskem socialističnem tisku pa so bile pogoste omembe lesne predelovalnice Korotan, o kateri med delavci ni šel dober glas, češ da plačuje nizke mezde, nadleguje svoje delavce in jim ne nudi socialnega zavarovanja.<sup>1206</sup> Delavski in socialistični tisk je pisal, da »sestoji večinoma iz klerikalnih tigrov«, o enem od nadzornikov pa je bilo rečeno: »Njegova krščanska ljubezen do bližnjega je tako velika, da na prošnjo delavstva za povišanje mizernih plač pohvali delavce – z lenuhi, povišek pa odreče.«<sup>1207</sup> Na podlagi dostopnih virov se sicer ne da zanesljivo oceniti, ali je slab odnos vplival na kasnejši stečaj Korotana.

## ZAKLJUČEK

Stečaj je bil in je vse do danes za večino prezadolžencev zahtevna, stresna in izčrpljujoča preizkušnja, ki ne načne samo njihovega premoženja, temveč marsikdaj tudi njihovo telesno in duševno zdravje. Nemogoče je zanesljivo reči, ali je stres ob stečaju vplival na 45-letnega Franca Callearija, ki se je slabi dve leti po razglasitvi stečaja pred domačo hišo onesvestil, kmalu zatem pa umrl.<sup>1208</sup> Prav tako težko ugibamo o razlogih, zaradi katerih je Antona Mautnerja, katerega lesno podjetje je bilo tedaj zadolženo za 20.000 dinarjev in tik pred stečajem, 24. julija 1940 zadela usodna kap in zakaj je njegova obupana vdova Antonija naslednji dan storila samomor.<sup>1209</sup> Kljub temu pa ni mogoče zanikati, da je stečaj imel velike posledice tako za gospodarstvo na splošno kot tudi za posameznike, ki so se v njem znašli, saj so z njegovo uvedbo naleteli na kopico težav ter skrbi in tudi družbeno stigmo, ne glede na to, ali so bili za polom krivi sami ali je do njega prišlo zaradi kriznih gospodarskih razmer.

1204 *Slovenski narod*, 16. 2. 1911, 3, Škof Anton Bonaventura in ‚Glavna posojilnica‘ – primera.

1205 *Jutro*, 7. 3. 1928, 5, K otvoritvi konkurza A. Kajfež, Kočevje.

1206 *Delavska pravica*, 20. 9. 1928, 3, Nečuvno postopanje pri lesni družbi ‚Korotan‘ v Prevaljah.

1207 *Socialist*, 12. 12. 1934, 4, Črna.

1208 *Slovenec*, 4. 11. 1926, 5, Na ulici. *Jutro*, 4. 11. 1926, 4, Nenadna smrt.

1209 SI PAM 645/7, St 2/40–1.